

5. *Крякина Л. И.* Консервация японских гравюр на тиримэн-бумаге (из новых поступлений ИВР РАН) / Л. И. Крякина // Письменные памятники Востока. — Санкт-Петербург, 2010. — № 2 (13). — С. 287—295.
6. *Sharf Frederic A.* Takejro Hasegawa: Meiji Japan's Preeminent Publisher of Wood-block-Illustrated Crepe-Paper Books / Frederic A. Sharf. — Salem, Mass. : Peabody Essex Museum, 1994.
7. *Lambert Gisèle.* La technique de l'estampe et son évolution / par Gisèle Lambert. — Режим доступу: <http://expositions.bnf.fr/japonaises/reperes/02-2.htm>. — Назва з екрана.
8. *Loti Pierre* // Dictionnaire des littératures de langue française. [2], E—L / [sous la dir. de] J.-P. de Beaumarchais, Daniel Couty, Alain Rey. — Paris : Bordas, 1994. — P. 1431.
9. *Goncourt Edmond* // Dictionnaire des littératures de langue française. [2], E—L / [sous la dir. de] J.-P. de Beaumarchais, Daniel Couty, Alain Rey. — Paris : Bordas, 1994. — P. 1028—1035.
10. *Pety Dominique.* Les Goncourt et la collection: de l'objet d'art à l'art d'écrire / Dominique Pety. — Genève : Droz, 2003. — P. 186.
11. *Utamaro Kitagawa* // Encyclopédie de l'art. — [S. 1.] : LGF — Livre de Poche, 1991. — P. 1017.
12. *Hokusai Katsushika* // Encyclopédie de l'art. — [S. 1.] : LGF — Livre de Poche, 1991. — P. 483—484.
13. *Японская кожаная бумага* // Живописное обозрение. — Санкт-Петербург, 1874. — № 36.
14. *К вопросу о замене кожи другими материалами* // Вегетарианское обозрение. — Киев, 1911. — № 2. — С. 32—33.
15. *Fléty Julien.* Dictionnaire des relieurs français ayant exercé de 1800 à nos jours / Julien Fléty. — Paris : Ed. Technorama, 1988.
16. *Uzanne Octave.* La reliure moderne : artistique et fantaisiste / par Octave Uzanne. — Paris : Edouard Rouveyre, éditeur, 1887.
17. *Hugonard-Roche Bertrand.* Octave Uzanne, homme de lettres, bibliophile, journaliste ... indépendant // Art & Métiers du Livre. — 2013. — № 295. — P. 20—35.
18. *Cent planches de reliures d'art: composées et exécutées par Charles Meunier, relieur-doreur : I [-VI] vol.* — Paris : Meunier, 1895—1903.

Стаття посвящена впливу японської культури у ілюстраційного і декоративно-прикладного мистецтва на західноєвропейське книговидавництво останньої чверті XIX — початку XX ст. на прикладі книжкової колекції М. М. Толстого.

The article is devoted to the influence of Japanese culture and fine arts and crafts on Western European book publishing of the last quarter of the XIX — beginning of the XX century based on examples of M. Tolstoy's book collection.

Надійшла до редакції 17 квітня 2018 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ

УДК 025.2-027.512"1918/1919":[061.1:015](477-25)

Лариса Дояр,

кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник Державного архіву друку
Книжкової палати України

Маловідомий історико-український компонент спецфонду Книжкової палати України (1918—1919 рр.)

Стаття продовжує цикл авторських досліджень проблеми заборони книгодруків у Радянській Україні. У розвідці йдеться про вилучені з книгообігу праці з історії України, що вийшли впродовж 1918—1919 рр. Проаналізовано зміст нарисів, присвячених українським гетьманам, наукові розвідки К. Широцького, П. Клепатського, Г. Коваленка, Т. Ганка, "Записки Українського наукового товариства дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині". Порівняно концептуальні підходи вітчизняних істориків початку XX ст. із позиціями сучасної історичної науки у трактуванні актуальних питань історії України.

Ключові слова: *спецфонд, історичний нарис, оповідання з української історії, козацько-гетьманська доба.*

Проблему дослідження спецфонду Книжкової палати України авторка порушує не вперше [3, с. 49—52; 7, с. 49—52]. Актуальність питання не потребує додаткового доведення, а історіографічний аналіз проведено попередньо [7, с. 49—52]. Метою пропонованої статті є вивчення раніше не розглянутого історико-українського компоненту спецфонду Книжкової палати України, представленого у бібліографічному покажчику [9].

Серед заборонених історичних книгодруків, що зберігаються у спецфондівських надрах, є надзвичайно різні за обсягом, форматом, тематикою, авторством праці. За підрахунками авторки, радянська цензура вилучила 233 історичні видання, що вийшли у 1917—1921 рр., майже половина з яких (118 найменувань) безпосередньо присвячені історії України [9, с. 324]. Окрім того, є чимало інших "опальних" видань, які також містять відомості з української історії,

але не трактується у бібліографічному покажчику як історичні книгодруки. Отже, наведена кількість остаточно не встановлена й, до певної міри, умовна. Надалі, опанувавши цей загальний і численні заборонені книгодруки наступних років, спробуємо провести власну класифікацію. У межах фахової публікації пропонуємо ознайомитися лише з окремими працями спецфонду, які на наш погляд, є найактуальнішими в контексті сьогодення. По суті, ця розвідка є продовженням попередньої публікації авторки, присвяченої забороненим історичним книгодрукам.

Поширеною темою праць, досліджених у пропонуваній статті, аналогічно до розглянутих у попередній роботі [7, с. 49—52], була козацька-гетьманська доба. І це цілком зрозуміло, адже, досліджуючи державницький контент української історії, пошуковці могли спиратися лише на цей період — іншого в нашому національному минулому на той момент не було. Отже, окреслена тематика превалює як у загальних працях з історії України (оглядах, нарисах, начерках, оповіданнях), так і у спеціальних розвідках, присвячених окремим питанням, викладеним у реферативно-статейному форматі.

У цьому контексті цілком закономірний той факт, що під заборону потрапив короткий історичний нарис про гетьманів України, надрукований 1918 р. без зазначення авторства [2]. 24-сторінкову брошуру видано за часів правління П. Скоропадського у державній друкарні, що містилася у будинку № 46 по вул. Володимирській. Робота, вочевидь, пропагандистського характеру, сповнена емоцій і не позбавлена фактологічних помилок. У передмові зазначено, що багаті землі України лежать при "битій дорозі", що вона "одверта на всі боки" і цим користуються сусіди [2, с. 1]. Хронологічно книга охоплює період від Дмитра (Байди) Вишневецького до Павла Скоропадського. Високої оцінки зазнають Петро Конашевич-Сагайдачний, "після якого аж до Богдана не було славного гетьмана" [2, с. 7]; Богдан Хмельницький, який винищив "і ляха, і жида, і унію" й за угодою 1654 р. зберіг і українську окремішність, і козацькі порядки [2, с. 9—12]; Петро Дорошенко, який усунув проросійського Брюховецького та пропольського Ханенка й, спираючись на Туреччину, об'єднав Україну [2, с. 15]; Іван Мазепа, який 20 років "присипав Москву, не показуючи, що він дбав про українців" [2, с. 19]. Доволі упереджено, натомість, трактується постаті Івана Самойловича, якого називають "дурним" [2, с. 17], певно, щоб вибілити факт мазепинського доносу на нього в Москву; Кирила Розумовського, в якому бачать лише "московського чиновника" [2, с. 23], забуваючи, що він відродив Гетьманщину й провів низку важливих реформ. Ідеалізація Дорошенка містить відверту хронологічну помилку — автори стверджують, що він втратив владу, бо турки пішли з України, але це не так: гетьман склав булаву 1676 р., а турки панували на Правобережжі аж до "Вічного миру" 1686 р., навіть більше — згідно з цією угодою утримували свою присутність на Поділлі аж до 1699 р. Неоднозначний і коментар постаті І. Мазепи — автори

зазначають, що погане ставлення до нього з боку українського селянства пояснюється діями Москви, яка весь час "сварила старшину з селянами", ігноруючи той очевидний факт, що українська старшина еволюціонувала до феодалного стану й ставилася до народу як до кріпаків, тож "товаришувати" з селянами Мазепа і не збирався. Кульмінаційною сентенцією брошури є оцінка Центральної Ради — автори зауважують, що її ніхто не пішов захищати, бо "чи то українському народу байдуже, хто ним керує, чи то УЦР була не до вподоби". В результаті до влади прийшов Павло Скоропадський, чие майбутнє залежало від того, чи знайде він "опертя в українському народові" [2, с. 24].

Ідею історичної значущості козацтва втілено у роботі відомого історика Костянтина Широцького "Коліївщина" [10]. 48-сторінкова розвідка, видана у Києві 1918 р., містить схвальну оцінку дій Богдана Хмельницького, який "запровадив на Україні республіку з національним (народовим) військом, демократичними порядками і виборним урядом", підписав договір із Росією, за яким Україна та Росія могли існувати як "дві незалежні і самостійні держави" [10, с. 4]. Подальшу історичну катастрофу автор пояснює лише діями Москви, яка пішла на злуку з ворогом України Польщею, поділивши разом з нею наші землі [10, с. 4]. Проте К. Широцький ігнорує той факт, що українці спочатку самі розкололи державу, обравши одночасно право- й лівобережного гетьманів 1663 р., а наші премудрі сусіди вповні скористалися цією ситуацією у січні 1667 р., уклавши Андрусівське перемир'я, згідно з яким, по суті, Польщу було призначено куратором правобережних гетьманів, а Росію — опікуном лівобережних. Згодом, 1669 р., Дорошенко вписав у цей фатальний розклад ще й Туреччину, яку залучив "допомагати Україні", а насправді зробив її третім фігурантом у поглинанні козацької державності. Пояснюючи причини Коліївщини, К. Широцький зауважує про свавілля "польських панів, жидів-орендарів, єзуїтів" [10, с. 5]. Зазначаючи, що уніати переставали бути українцями, він зауважував, "що тільки простий народ не окатоличився і не спольщився — хоча чого тільки з ним не робили: українців позбавляли усіх прав, селян-кріпаків мали гірше, ніж за скотину, поневірялися над вірою, святі церкви віддавали в оренду, і хто хотів шлюб узяти чи дитину охрестити, мусив уперед іти до орендаря і платити йому, щоб впустив до церкви" [10, с. 6]. Власне, на цьому тлі й виникло бажання битися з ляхами "не на життя, а на смерть" [10, с. 10]. К. Широцький акцентує на ролі православного священника Мотронинського монастиря М. Значко-Яворського, який поділяв і підтримував ідею повстання й 1766 р. просив у Катерини II "заступитися за український народ перед польським королем" [10, с. 9]. Російська цариця заступилася і навіть переконала польського короля, але ж у Польщі правила шляхта, а не король. Шляхтичі, у відповідь, створили Барську конфедерацію й знущання з українців продовжилися. Отже, Коліївщина стала апогеєм народних мук, бажанням їх

позбутися. Широцький зазначає, що гайдамаки інколи милували підготовлених до страти поляків, якщо чули раптом святий спів, а от "жидів-орендарів, одначе, не милували, їх упало в ту пору велике число по всій Україні. Жидівські книги кажуть, що від початку світа на них не було такої кари і такого плачу. На спомин про коліївщину жида щороку 20 травня проводять з плачем, постом і молитвою" [10, с. 33]. Констатація антиєврейської спрямованості Хмельниччини в підручниках з української історії столітньої давнини, безумовно, вражає відвертістю. Особливої актуальності цій тематиці надають сучасні українсько-польські колізії на рівні інститутів національної пам'яті двох країн.

Приховуванням фактів цього цивілізаційно трагічного українського антисемітизму, на наш погляд, пояснюється заборона збірника "Записки Українського наукового товариства досліджування й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині", що вийшли 1919 р. [6]. У книзі розміщено переважно археологічні, краєзнавчі матеріали та ідеологічно толерантну розповідь про побут української старшини кінця XVII ст. [6, с. 17—109]. Проте на початку наведено статтю В. Щепотьєва "Географічний термін "Україна" в народних піснях" [6, с. 1—16], в якій серед інших цитується пісня антисемітського змісту: "Хмельницький каже козакам: на славу Україну прибувайте, жидів-орендарів у пень рубайте" [6, с. 13]. Тож причиною заборони видання був її українознавчий зміст.

Суперечливість постаті Богдана Хмельницького висвітлено у підручнику Григорія Коваленка. Автор акцентує увагу на тому, що батько Хміль "за поміч проти Польщі" обіцяв Москві "привернути козаків і всю Україну під руку царя" [8, с. 68], у Березневих статтях 1654 р. називає Україну "Малою Росією" (на протизвагу "Великій Росії" — Москві), а українських людей — "малоросіянами" [8, с. 69].

Цікаве трактування української історії, наведене у циклі лекцій Павла Клепатського, які він прочитав в Одесі у червні—липні 1918 р. для учителів середніх шкіл [7]. Автор, до речі, колишній член Української Центральної Ради, на 32 сторінках подає стислий огляд історії нашого народу від IX до початку XX ст. На його думку, українці походять від антів і зазнали асиміляції від тюркських народів, а великороси походять від венедів і зазнали асиміляції від фінів [7, с. 2—3]. За сучасною концепцією, венеди — пращури західних слов'ян, а анти — східних. Тракуючи козацьку добу, П. Клепатський поділяє її на побутовий та оборонний періоди, тобто на козацтво, що виникло як економічне явище, а потім переросло у захисників православ'я і пригнобленого народу [7, с. 10]. Історик робить сміливий висновок стосовно того, що від часів Богдана Хмельницького українські гетьмани, не маючи опертя у власного народу, зазвичай шукали його на стороні, адже були шляхтичами й тому не мали справжньої довіри народу [7, с. 12—13]. Селянство не підтримувало уряд козацької старшини [7, с. 12]. Якщо згадати про монархічні уподобання Богдана й про те, що він припинив скликати загальну козацьку раду, а дослухався до вельмож із Гене-

рального уряду, то констатація П. Клепатського доволі переконлива. У цьому контексті він трактує і постать Івана Мазепи — зауважує, що останнього ненавидів народ і його влада трималася на російській зброї [7, с. 15]. Перехід І. Мазепи до Карла XII історик пояснює банальним розрахунком і бажанням утриматися при владі. Зокрема, він зазначає, що І. Мазепа зважив шанси Петра I у Північній війні і вирішив пристати до шведського короля, бо "хтось мусив захищати його владу від розгніваного народу": "Що ж тоді буде з ним, міркував Мазепа, як москалі перестануть підтримувати його своїми списками проти народу? Рішення могло бути тільки одне — якнайшвидше прилучитися до Карла XII" [7, с. 15—16]. Однак у цій справі гетьман, на думку П. Клепатського, вчинив як авантюрист, а не політичний діяч — він до останнього приховував власні наміри від народу, від чого невинно постраждали Запорозька Січ і жителі гетьманської столиці. Каральне військо Петра I вбивало у Батурині навіть немовлят, вбачаючи в них мазепинців, тоді як мешканці столиці навіть не здогадувалися про "визвольну акцію" свого славного гетьмана. Цей висновок цілком вкладається в концепцію автора про брак порозуміння між гетьманами й народом і дає додаткові підстави для міркувань про гірку долю українського державотворення. Немов "добиваючи" постать І. Мазепи, П. Клепатський наводить маловідомий факт з його ранньої біографії — ставши гетьманом завдяки доносу на свого попередника Самойловича, Мазепа взяв участь у розкраданні його майна, яким розплатився з царським посіпакою Голіциним, "віддячивши" за сприяння у своєму обранні [7, с. 14].

Натомість щирі прихильність до постаті Івана Мазепи виявляє Тарас Ганко — автор історичного нарису про український народ від найдавніших часів до правління Центральної Ради [1]. Автор зазначає, що за допомогою шведів гетьман прагнув створити "вільну незалежну республіку", але на заваді стало засилля "промосковських" елементів, через що він зазнав поразки [1, с. 22]. На думку Т. Ганка, дії І. Мазепи щодо С. Палія спровокували "різні наклепи" [1, с. 28]. Водночас історик замовчує той факт, що автором наклепів був сам Іван Степанович. Тож намагання науковця ідеалізувати прийнятну для себе постать спричинило порушення методів наукового дослідження.

Немає пістету в оцінці гетьмана Мазепи й у шкільному підручнику з історії України, що був укладений відомим істориком Григорієм Коваленком і виданий у Черкасах 1918 р. [8]. Розглядаючи вітчизняну історію від слов'ян до більшовиків, що наживали п'ятами від об'єднаного німецько-українського війська у березні 1918 р., дослідник аналізує процес "творення державного ладу на Україні" та, як і попередній автор, піддає нещадній критиці І. Мазепу [8, с. 118]. Цитуючи народні думки, він зауважує: "Не буде в нас добра, поки сей гетьман живий буде, бо сей гетьман одно з царем розуміє. Цар на Москві своїх вигубляє, а гетьман доводить до умалення Україну. Для того він часто і у Москву бігає, щоб там науку

брати, яким способом сей народ згубити" [8, с. 82]. Г. Коваленко заперечує авторство І. Мазепи щодо однієї з його розтиражованих нині дум і зазначає, що це Кочубей у доносі на Мазепу приписав гетьману цей твір, хоча насправді він невідомо чий і написаний немазепиною рукою [8, с. 87]. Прагнучи скомпрометувати Мазепу в очах царя, Кочубей приписав йому авторство антиросійського тексту, в якому міститься заклик до збройної боротьби проти царя. На тлі цих борців за царську прихильність і милість по-справжньому зворушливо подано постать Семена Палія. За твердженням Г. Коваленка, "народ його любив", адже він становив альтернативу гетьманам, які опікувалися лише своєю владою. Очевидно, побоюючись втратити посаду, "Мазепа закликав до себе Палія, арештував його і одіслав у Москву" [8, с. 83].

Варто зазначити, що подібні оцінки постаті І. Мазепи були поширені не тільки на початку ХХ ст., а й згодом, зокрема у розвідках української політичної еміграції, про що авторка зауважувала раніше [4, с. 65]. Однак сучасна історична наука завзято ідеалізує Івана Степановича, тим самим приховуючи справжні причини деградації української козаччини як визвольного руху нашого народу.

Отже, провівши контент-аналіз спецфондівських історичних книгодруків 1918—1919 рр., можемо зробити такі висновки:

1. Історико-українська тематика було популярним напрямом наукових досліджень першої чверті ХХ століття.

2. У висвітленні подій української історії панувала цілковита концептуальна свобода. Навіть нікому не відомі автори не зважали на наукові авторитети й висловлювали власні, доволі нетривіальні судження.

3. У дослідженні української історії спостерігався виразний державницький підхід — усі історичні періоди науковці розглядали в контексті української державності (княжа та козацька доба) та боротьби за неї (час перебування у складі сусідніх країн).

4. Особливий інтерес для тогочасних дослідників становила гетьманська доба, адже тоді це був єдиний період практичного втілення визвольних прагнень українського народу. Цю добу піддавали ретельному вивченню й критичному аналізу. На противагу нижнім трактуванням тогочасні автори вбачали у гетьмансько-старшинському правлінні механізми "поховання волі України" і навіть зради інтересів її народу. Не маючи оперття серед власного населення, українські гетьмани, починаючи від Богдана Хмельницького, постійно шукали підтримки за кордоном, сформувавши хибну, шкідливу й на сьогодні протекторатну версію державного будівництва України. Загалом, у проаналізованих працях авторів заборонених книгодруків гостро поставлено питання про розрив між управлінською (гетьмансько-старшинською) елітою та рештою населення України. Слід зазначити, що завдяки зусиллям Богдана Хмельницького було закладено міну уповільненої дії у функціонування українського суспільства — згадаймо, що у створеній батьком Хмелем державі козацький стан

не обкладали податками, а весь тягар її утримання ліг на плечі українського селянства. Позиція винятковості козацтва, що розколювала український народ у його боротьбі за волю, припала до вподоби російським монархам, які слідом за польськими королями надали козацькій старшині дворянських титулів і відповідних пільг — тож козаки-шляхтичі спочатку з пієтетом ставилися до Речі Посполитої, а згодом вірою і правдою служили російським царям. Не менш огидним було й служіння султанській Туреччині, яка випалювала не тільки українські села, а й нищила козацьку старшину, попри її раболіпну догідливість в ім'я збереження влади і набутого майна. Отже, гетьманська доба поховала всі козацькі цноти (рівність, братерство, демократію, заперечення кріпосницького стану), перетворивши старшину на звичайнісіньких феодалів. Найбільшим латифундистом епохи став Іван Мазепа, він же започаткував і український варіант кріпацтва. На цьому тлі наш народ фактично опинився без еліти, а отже національному визвольному рухові бракувало патріотично налаштованих керманців. Саме такий, надзвичайно актуальний нині висновок уможливив аналіз заборонених історичних книгодруків, що зберігаються у спецховищі Книжкової палати України.

Список використаної літератури

1. Ганко Т. Історія українського народу (короткий начерк) / Т. Ганко. — Київ : Друкарня Київського губернського земства, 1918. — 35 с.
2. Гетьмани: Короткий історичний нарис. — Київ : [Б. в.], 1919. — 24 с.
3. Дояр Л. В. Заборонені друковані видання в УСРР—УРСР (1919—1937 рр.): історіографічний аналіз / Л. В. Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 1. — С. 49—52.
4. Дояр Л. В. Маловідомий наратив української політичної еміграції в Чехословаччині: оцінка революційного досвіду та концептуалізація визвольної боротьби / Л. В. Дояр // Грані. — 2017. — № 5 (145). — С. 61—66.
5. Дояр Л. В. Спецфонд Книжкової палати України (1917—1921 рр.): заборонені історичні книгодруки / Л. В. Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 7. — С. 49—52.
6. Записки Українського наукового товариства досліджування й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. — Вип. 1. — Полтава, 1919. — 111 с.
7. Клепатський П. Г. Конспект лекцій по історії України / П. Г. Клепатський. — Одеса : [Б. в.], 1918. — 32 с.
8. Коваленко Г. А. Оповідання з української історії для початкових шкіл / Г. А. Коваленко. — Черкаси : Вид-во тов-ва "Сіач", 1918. — 120 с.
9. Спецфонд Книжкової палати України (1917—1921 рр.) : наук.-доп. бібліогр. покажч. / [укл. О. О. Федотова, П. М. Сенько, О. М. Устіннікова]. — Київ : Книжкова палата України, 2003. — 360 с.
10. Широцький К. Коліївщина / К. Широцький. — Київ : Час, 1918. — 48 с.

Стаття продовжує цикл авторських досліджень проблеми заперечення книгопечатання в радянській Україні. Розглянуті аспекти вилучення з книгооборота праць по історії України, які вийшли в період 1918—1919 рр. Проаналізовано зміст цієї праці, присвяченої українським гетьманам, наукові

труды К. Широцкого, П. Клепатского, Г. Коваленко, Т. Ганко, "Записки Українського наукового товариства дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині". Проведено сравнение концептуальных подходов отечественных историков начала XX в. с позициями современной исторической науки в трактовке актуальных вопросов истории Украины.

This article continues the author's research on the problem of prohibiting book prints in Soviet Ukraine. The intelligence deals with the books that were extracted from

the book-work on the history of Ukraine, published during the years 1918—1919. The author analyzes the content of the essay devoted to the Ukrainian hetmans, the scientific discoveries of K. Shirotsky, P. Klepatsky, G. Kovalenko, T. Ganko, the notes of the Poltava Scientific Society for Research and Protection antiques and art. The author compares the conceptual approaches of domestic historians of the early twentieth century. with the positions of modern historical science in the interpretation of topical issues of Ukrainian history.

Надійшла до редакції 13 березня 2018 року

ЗА РУБЕЖЕМ

УДК 378.147:02](430)

Георгій Богданов,
здобувач КНУКіМ (ФРН)

Підготовка бібліотечних кадрів у Німеччині

Дослідження має міждисциплінарний характер і проведено на стику теорії та історії бібліотечної освіти, професіології та педагогіки. Об'єктом вивчення є процес зародження та подальшої розбудови системи бібліотечної освіти в Німеччині, починаючи від XIX ст. й до сьогодення, коли за умов стрімкого розвитку освітнього процесу впроваджується нова система кваліфікацій. Наведено результати досліджень із питань типології кадрів, їх професійних завдань та проблем інтеграції на ринку праці.

Ключові слова: бібліотека, фахова бібліотечна освіта, університетська освіта, підготовка кадрів, кваліфікації Bachelor та Master, Німеччина.

Професійна освіта у бібліотечній сфері отримала розвиток лише наприкінці XIX століття, коли 1893 р. уряд Пруссії видав указ щодо потреби розроблення змісту фахової підготовки наукових бібліотекарів та програми їх подальшого навчання. Згідно з цим документом, випускники університетів, які прагнули здобути фах бібліотекаря, мали отримати визначений рівень профільної підготовки. У 1905 р. було розроблено загальну регламентацію, а також видано указ баварського уряду щодо структури референдаріату, який упродовж наступних десятиліть визначав методику професійної підготовки наукових бібліотекарів. У 1909 р. розпочалася підготовка бібліотечних працівників середньої ланки, а в 1914-му — засновано першу бібліотечну школу в Лейпцизі [6, с. 70; 9, с. 38—39].

Від 1914 і до 1970-х рр. підготовка фахівців у галузі бібліотекознавства здійснювалася не лише в державних, а й у приватних профільних навчальних закладах. Після Другої світової війни, за часів існування двох німецьких держав, розвиток бібліотечної освіти в Західній Німеччині відбувався надто гетерогенно з огляду на специфіку й рівень розвитку регіонів.

Упродовж останніх десятиліть до змісту профільної освіти в галузі бібліотечної справи було введено такі теми й цикли, як бібліотечний менеджмент, використання Інтернету та банків даних, розкриття змісту ЗМІ, стратегії пошуку інформації, комунікаційні та інформаційні технології, маркетинг, економіка та організація діяльності підприємства, сервіс та обслуговування, а також вивчення ринку літератури та ЗМІ [6, с. 70]. Після трирічного профільного навчання випускники можуть працювати не лише в бібліотеках, а й в архівах, інформаційних та документальних установах загального й медичного профілю, в окремих випадках — в торговельно-промислових палатах, органах місцевого самоврядування чи земельних урядах [6, с. 72]. У табл. 1 представлено структуру бібліотечної освіти в сучасній Німеччині.

Навчання у професійних школах чи коледжах охоплює 5 основних напрямів підготовки, які, зі свого боку, складаються з 13 профільних модулів [2, с. 18]:

1. Шляхи отримання власної професійної освіти.
2. Засвоєння компетенцій у галузі ЗМІ.
3. Придбання примірників ЗМІ різних типів та видів.